

Мацькевичеві довелося ховати нашого поета Тараса Шевченка, як на парохолі привезли його в домовині в Канів. Мацькевич пошанував поета чудовою промовою, оповідаючи про його гірку долю в час його життя, котра не покидала поета до самої могили на Монастирській горі в Каневі, де в давню давнину були поховані три перші українські козацькі гетьмани.

Іван Нечуй-Левицький. — Уривки з моїх мемуарів і спогадів / Зібрання творів у десяти томах. Т. X. — К. 1968. — С. 28—29.

А н т і н Д р а г а н

УРОЧИСТЕ ВІДКРИТТЯ ПАМ'ЯТНИКА Т. Г. ШЕВЧЕНКОВІ У ВАШИНГТОНІ ЗА УЧАСТЮ ПРЕЗИДЕНТА Д. ЕЙЗЕНХАУЕРА

“Україна воскресла в Америці”

Як склалося, що не раз сходилися ювілеї двох чи не найбільших подій в історії Американської України, які віддалені від себе проміжком повних 70 років часу, але які одна з одною нерозривно пов'язані. Мова про заснований в 1894 році Український Народний Союз, що фактично започаткувало організацію і розвиток українського поселення в Новому Світі та відкриття пам'ятника Тарасові Шевченкові у Вашингтоні в 1964 році, що можна вважати завершенням однієї великої епохи цього нашого життя і розвитку. І ще один знаменитий факт: ініціатива обох цих подій, — зорганізування Українського Народного Союзу та побудова пам'ятника його патрону, Тарасові Шевченкові у Вашингтоні, — вийшла із сторінок “Свободи”

Пригадаймо ці події передруком з “пожовклих листків”, їх описів та їх оцінки. Про першу з них, створення Українського Народного Союзу, розповідає автор цієї статті у виданій в 1964 році книжечці “Український Народний Союз в минулому і сучасному”

“Совершилася” — цим старослов'янським церковним словом повідомила “Свобода” 1 березня 1894 року про справді історичну подію — створення Українського Народного Союзу в Америці, в День “Батька нашої країни” Джорджа Вашингтона 22 лютого 1894 року.

Про створення будь-якої організації серед початкової маси перших українських імігрантів в Америці не могло бути й мови в толішніх більше ніж невідрадних обставинах. Все ж таки перший український греко-католицький священник в Америці о. Іван Волянський зміг уже в 1885 р., 18 січня, заснувати в Шенандоа, в Пенсильванії, перше Братство ім. св. Миколая. В дальших роках закладено ще кілька подібних братств, між ними Братство св. Кирила і Methodія в Шамокні, братства в Олефанті, Мейфілді, всі в Пенсильванії, де у великій мірі скупчувались перші українські імігранти.

У 1892 році засновано т. зв. “З'єднання греко-католицьких руських братств”, до якого приступили й згадувані священники з Галичини, між ними і о. Іван Констанкевич, що став членом контрольної комісії “З'єднання”, очолюваного т. зв. угро-руським священником Іваном Смитом та Ю. Жатковичем. Отець І. Констанкевич, як контролер, спостеріг погану організацію і виступив з її критикою на конвенції в Скрентоні в 1893 році.

Безпосередньо після тієї конвенції з'їхались в дім о. Григорія Грушки, пароха Джерзі Ситі й тоді вже редактора та видавця заснованої ним “Свободи”, три інші священники: о. Іван Констанкевич, о. Т. Обуш-

*На площі перед відкриттям пам'ятника
у Вашингтоні 1964 року.*

кевич та о. Амврозій Полянський і спільно вирішили заснувати окремий український, тоді ще "руський", Народний Союз.

Проект статуту задуманої організації доручено розробити о. А. Полянському з Пітсбурга, що він і зробив, пересилаючи трьом іншим "змовникам" його копію. Вирішено скликати перші збори нового Союзу і на це вибрано "День Батька своєї країни" — Джорджа Вашингтона, що припадає 22 лютого. На той самий день скликало свої збори Братство св. Кирила і Методія в Шамокні, Пенсильванії, яке тоді, під проводом о. Констанкевича та д-ра Сіменовича, вважалось за найсвідомішу українську громаду.

Збори відбулися згідно з планом і про них надруковано в "Свободі" 1 березня 1894 року зворушливе повідомлення під назвою "Совершишася" В повідомленні, яке попереджено цитатою Шевченка: "І, о диво — трупи встали, і очі розкрили! І брат з братом обнялися і проговорили — слово тихої любови!" написано:

"Дня 22-го лютого 1894 р., того самого дня, в якому вся Америка обходить річницю уродин славного Вашингтона, неустрашимого борця за волю і права людства, о дев'ятій годині ранку зійшлися українські [в

оригіналі — руські] священники, делегати українських братств і патріоти-українці з усіх сторін до української церкви в Шамокні благати Господа Бога, щоб допоміг щасливо почати таке важливе діло, діло заснування Українського Народного Союзу.

“Торжествену літургію, призиваючи поміччю Святого Духа, відправив о. Теофан Обушкевич, український священник з Олифанту, під час якої чудесно співав шамокнський хор під проводом доктора Сіменовича, невтомного трудівника для добра американської України. Не одному сльоза радості докотилась з очей на звук співу, що зворушив душу. Хто б міг сподіватися пару років тому, що українець, який втік з обіймів біди і нужди, з невільничого гніту, розвине так скоро віками придушену силу українського духа! Хто б погадав, що під полатаною сірячиною або гунькою криється благородна душа, спосібна до всього доброго, гарного і корисного, якщо вона звільниться з кайданів гніту і рабства!”

Ліворитъ Д. Ейзенхауер.

*І, о диво, трупи встали
І очі розкрили!*

“І на вільній землі українська пісня лунає на славу во вишніх Богу! В гарно прибраній українській залі, по відспіванні всіма присутніми “Царю небесний”, о. Полинський з Піттсбурга взяв слово і в своїй промові вияснив ціль Українського Народного Союзу і те добро, яке український народ в Америці буде мати з цього.

“Коли прийшло до обговорення читалень, які обов’язково має закладати в себе кожне товариство, що належить до Українського Народного Союзу, тоді о. протоієрей Товт з правдивою українською щедрістю зобов’язався спровадити на свій кошт дві тисячі книжечок для читалень, а о. Гр. Грушка прирік посилати даром газету “Свобода” до кожної української читальні в Америці.

“Отцеві Полянському честь і слава за його мудре і тактовне проведення вибору урядників Українського Народного Союзу!”

“Печатка Українського Народного Союзу буде така: відкрита книга і трираменний хрест, над якими простягаються братньо стиснені дві руки. Навкола знамені має бути напис по-українськи і по-англійськи. Які мають бути відзнаки членів УНС, це буде вирішено на наступному головному зібранні”

“Кожний член УНС одержить гарну грамоту і статут”

“Тепер подаємо до відома всім українцям Америки і всім українським братствам, що хто хоче належати до Союзу, хай негайно зголошується або пише до Секретаря Союзу, а гроші хай посилає через “Моні Ордер” до касира. Хто бажає бути членом Союзу, хай шле гроші до касира, і так: вступне 50 центів, а щомісяця по 50 центів. Рівночасно написати до секретаря, хто послав і скільки послав. Статути будуть поміщуватись і об’яснятись в “Свободі”

“Тепер, дорогі брати, як уже зібралось нас дуже велике число і як заложено Союз, вступаєте до нього, бо це тільки для Вашого добра і на

Вашу користь. Ви, яких досі оплакувала Україна-мати, як пропавших, дайте про себе знати світові, що Ви живете і що тут, в Америці, українське народне життя б'є живою струєю. Важливий крок вже зроблено. Український Народний Союз уже засновано, український нарід воскрес із мертвих в Америці..."

Історія цілком підтверджує, що із створенням Українського Народного Союзу таки справді "трупи встали" і таки справді "воскресла Україна в Америці" Вся американська і канадська земля густо вкриті зорганізованими українськими громадами, в яких побудовано величаві українські святині, українські народні доми, розбудовано густу мережу українських організацій і установ, ми, як громада, в кожному відношенні живемо і ростемо, працюємо і творимо, даючи величезний вклад у розвиток і розбудову країн нашого поселення, як і в змагання нашого народу до волі і незалежності на рідній землі. І в цьому Український Народний Союз відіграв вирішальну роль.

Одним із найбільш промовистих та переконливих доказів як нашого росту в Новому Світі, так і ролі в цьому Українського Народного Союзу, можна вважати здвигнення пам'ятника Тарасові Шевченкові, патронові УНС, у Вашингтоні.

Сталося це вікопомної суботи, 27 червня 1964 року, як Дуайт Д. Ейзенхауер, 34-ий президент США, у присутності стотисячної маси ентузіастичного народу відкрив у столиці цієї наймогутнішої в світі країни, місті Вашингтоні, пам'ятник Тарасові Шевченкові, співцеві української слави і волі, який і для свого знедоленого народу бажав "праведного закону" Вашингтона. Для нагадування повторимо тут опис цієї в багатьох відношеннях переломної події, поданий в "Свободі" від 31 червня того ж 1964 Шевченківського року.

Переломна подія

"Вашингтон. Не раз і не два промовляла історія в столиці вільної землі Вашингтона. Але навряд чи коли такі великі маси народу могли безпосередньо відчуті з таким глибоким зворушенням будь-який з цих історичних актів, як відчули вони відкриття пам'ятника Тарасові Шевченкові у цій столиці світу над Потомаком цієї незабутньої історичної суботи, 27 червня 1964 року від народження Христа, 188 року від проголошення Незалежності Сполучених Штатів Америки, 46 року від відновлення самостійної, ні від кого незалежної, соборної і народоправної Української Народної Республіки та 150 року від народження Тараса Шевченка" — як це сказано в "Пропам'ятній Грамоті", яка має бути вмурована в основу пам'ятника. Здавалося, що все завмерло, зупинило віддих, що навіть легкий вітерець припинив свій подув у розпаленому гарячим сонцем до майже сто ступків Фаренгейта повітрі, як 34-ий президент Сполучених Штатів Америки, головний командуючий альєтських збройних сил під час Другої світової війни генерал Дуайт Д. Ейзенхауер підійшов до великого жовтого полотнища, що заслоняло статую та, потягнувши за мотузку, відкрив могутню бронзову постать невмирущого Кобзаря України та вселюдського співця волі і справедливості, Тараса Шевченка, на гранітному п'єдесталі. Цю тишу сколихнули щойно слова безсмертного Шевченкового "Заповіту" що понеслися піснею насамперед із грудей сотень хористів, а опісля і з грудей тисяч і тисяч народу. "Як умру то поховайте мене на могилі...", — співав хор і співали люди, і багатьом ввижались тоді Чернеча Гора в Каневі над Дніпром, на якій український народ поховав свого найбільшого Сина. "Поховайте та вставайте, кайдани порвіте..." — продовжувалася пісня-заповіт і здавалося, що тоді вище піднеслися та бадьоріше замаяли на вітрі сотні прапорів, між ними й бойові прапори колишніх Українських Армій, що вели до бою за здійснення цього Шевченкового

заповіту. “І мене в сім’ї великій, в сім’ї вольній, новій, не забудьте пам’янути незлим, тихим словом!” — кінчилася пісня-заповіт, а в очах тисяч блищали й котились по лицях сльози невимовного зворушення, невимовної радості, що Вашингтон діждався Шевченка, та невимовного жалю і туги, що Україна все ще дождає свого “Вашингтона з новим і праведним законом” А могутня постать Шевченка в бронзі підносилася понад голови всіх, вирізувалася чіткими контурами на тлі ясного неба й наче повторювала своє запевнення, що “діждемось-таки колись”

*В очікуванні відкриття
пам’ятника*

Уже на кілька годин перед годиною І-ою, на яку була заповіджена врочистість відкриття пам’ятника, трикутна площа між вулицями 22, 23-ою і “Р” (“Пі”), на якій

пам’ятник стоїть, перетворювалася у велике муравлище. Тисячі людей зайняли відповідні “стратегічні” місця довкола площі та на вулицях, які її оточують, ще перед вступом на площу перших колон, що йшли маніфестаційним походом від монумента Вашингтонові Пенсильванійською Авеню біля Білого Дому до пам’ятника Шевченкові. Заповнені були вікна довколишніх будинків. Тим часом, поступово почала заповнюватися і сама площа, на якій були крісла з призначеними місцями для репрезентантів країн, громад та численних почесних гостей. Ветерани-українці американських та українських збройних сил під загальним провідом інж. Івана Скіри з успіхом намагалися все впорядкувати, згідно з наперед розробленим планом. А сонце наче б намагалося подвійно зогріти всіх, винагородити їх за численні історичні бурі і негоди, що їх доводилося переживати нащадкам того, кому цей пам’ятник поставлено. А до пам’ятника підходили колони за колонами в супроводі оркестрів з піснями на устах. Довкола площі з пам’ятником зайняв місця зорганізованими рядами “квіт України і краса”, тисячі нашої молоді у своїх пластових, сумівських та інших одностроях. Багато дівчат в народних костюмах. На платформі біля самого пам’ятника члени Комітету пам’ятника Шевченкові та головні упорядники очікують приходу головних учасників урочистостей: Дуайта Д. Ейзенхауера, первоієрархів і владик наших Церков, інших достойників. Зворушливою сценою було, як літній президент УНР в екзилі д-р Степан Витвицький, в товаристві своїх асистентів завчасу прийшов на площу та зайняв тимчасове місце в тіні крилатого дерева зараз біля пам’ятника.

Зближалася перша година й очі головних репрезентантів Комітету: його голови, проф. д-ра Романа Смаль-Стоцького, його заступника й

*Загальний вигляд пам’ятника Т. Г. Шевченкові у Вашингтоні.
Митець Леонід Молодожанин.*

першого на цій урочистості голови Українського Конгресового Комітету Америки проф. д-ра Лева Е. Добрянського, ексекютивного директора Комітету п. Йосипа Лисогора, секретаря д-ра Ярослава Падеха та інших постійно зверталися в бік, звідки очікувано головної особи цих урочистостей — Дуайта Д. Ейзенхауера. Тим часом, через гучномовець проголошувалося різні повідомлення, включно із викликами батьків, щоб зголосилися до своїх загублених серед справжньої народної гуші малолітніх дітей.

Аж нарешті вдарено в бубни, захвилювалася маса народу, встали і випросталися на весь зріст ті, що сиділи, а повітрям сколихнула буря оплесків та оклики “We like Jke” — “Ми любимо Айка” — Дуайта Д. Ейзенхауера. Площу з пам’ятником та безпосередню околицю обступили непомітно уніформовані й “цивільні” члени охорони колишнього президента. А він, усміхнений і ввічливий до всіх, з виразом глибокого зворушення цим привітанням в очах, появився на платформі біля пам’ятника. Ще могутніше пронеслися оклики. Точно, як заповіджено: за десять хвилин перед першою годиною, Дуайт Д. Ейзенхауер був біля пам’ятника, щоб довершити врочистості врочистостей цього Українського Дня в столиці Америки: відкриття пам’ятника Тарасові Шевченкові.

Починається урочистість

Серед великого одушевлення сотисячних мас народу, разом чи безпосередньо перед або після приходу Дуайта Д. Ейзенхауера, на платформу біля пам’ятника вступили та зайняли місця президент УНР в екзилі д-р Степан Витвицький, первоієрархи і владики Українських Католицької і Православної Церков, члени Конгресу США, два наших фільмових артисти з Голівуда: Джек Пеленс і Майкл Мазуркі, члени Екзекутиви та деякі з членів Головної Управи Комітету пам’ятника Шевченкові. Ще хвилина й до багатьох гучномовців підійшов завжди однаково скромний, як і рішучий президент Українського Конгресового Комітету Америки, майстер цієї історичної церемонії проф. Лев Е. Добрянський. “Пані й Панове: — Національний Гимн!” проголосив він чітко через гучномовці. І все, що було й жило, почало грати й співати пісню про зоряно-смуғастий прапор. Урочистість почалася.

Починається з Богом

Проф. Добрянський запрошує до гучномовців первоієрарха Української Католицької Церкви в США, Преосвященнішого Митрополита Амвросія Сенишина, Ч.С.В.В. Владика, зодягнений в свою мантию, підходить і помітно зворушеним голосом проводить насамперед англійською й опісля українською мовами спеціальну молитву, базовану на молитві Господній: “Отче наш...”

Говорить Дуайт Д. Ейзенхауер

Після молитви коротке привітання англійською й українською мовами виголошує господар цього свята, голова Комітету пам’ятника Шевченкові, проф. д-р Роман Смаль-Стоцький. Проф. Добрянський коротко й красномовно представляє одного з найвидатніших мужів історії, одного з найдостойніших громадян цієї країни, 34-го президента США Дуайта Д. Ейзенхауера, який серед нової великої овації підходить до гучномовців та як же відомим усьому світові голосом починає свою нову інаугураційну промову, промову інаугурації володаря людських душ Тараса Шевченка у вигляді бронзової статуї в самому серці Америки.

Промова Дуайта Д. Ейзенхауера

Насамперед дозвольте мені подякувати вам за великодушне прийняття.

Дня 13-го вересня 1960-го року, коли я підписом перетворив у закон ухвалу, яка уповноважувала будову цього пам’ятника, я сподівався, що Ви влаштуєте врочистість відкриття, яка відповідала б величі Тараса Шевченка.

Цей день настав і Ви прийшли тисячами з усіх частин Сполучених Держав; Ви прийшли з Канади, з Латинської Америки і Європи та навіть далекої Австралії, щоб вшанувати пам'ять поета, який так вимовно висловив невмирущу рішучість людини боротись за волю та її незгасаючу віру в кінцеву перемогу.

Цей здвиг любителів волі, щоб віддати салют українському героєві, далеко перевищує мої сподівання. Але його значення не перевищує моєї надії.

Моєю бо надією є, що Ваш величавий похід від тіні Монумента Вашингтонові до стіп пам'ятника Тарасові Шевченкові запалить тут новий світовий рух у серцях, умах, словах і ділах людей; безперервний рух, присвячений незалежності та волі всіх народів та всіх поневолених націй в усьому світі.

У моїх юнацьких роках довірочно заповідали, що впродовж життя моєї генерації принципи нашого вільного суспільства стануть відомі всім народам по всіх усюдах та що вони будуть універсально прийняті в світі.

Ця мрія розвіялася. Упродовж кількох минулих десятиліть сильні люди, які здобули контроль над великими обширами нашої планети, зневажили і заперечили засади волі і людської гідності. Революційні доктрини нашого вільного суспільства ще далекі від універсального застосування на землі. Навпаки, ми бачили протинаступ фашизму і комунізму, щоб застосувати їх тоталітарною державою, придушенням особистих вольностей, запереченням національної незалежності і навіть знищити свободу запитів і дискусій.

Тиранія і гніт сьогодні не різняться від тиранії і гніту за часів Тараса Шевченка. Тут, як і тоді, тиранія означає зосередження всієї влади в руках елітарної групи, урядового бюро, одної людини. Це значить, що кінцеві рішення, які відносяться до кожного аспекту життя, залежать не від самого народу, але від тиранів. Шевченко зазнав того роду урядових узурпацій на рішення, які, він уважав, повинен виносити сам за себе.

Але він чемпіон волі не тільки для себе самого. Коли він говорив про українську незалежність від російського колоніального правління, він ставив під загрозу свою власну волю.

Коли ж він приєднався до братства, ціллю якого було встановлення республіканської форми влади в країнах Східної Європи, його ув'язнено — навіть відібрано йому право вживати олівця і паперу, щоб записувати свої думи про волю.

Сьогодні такий самий зразок життя існує в Радянському Союзі та в усіх поневолених країнах. Де тільки при владі є комунізм, там існує накинений контроль думки, вислову і насправді кожної фази людського існування, яку держава забажає опанувати.

Наріжним каменем кожного вільного суспільства є обмежена влада, яка виконує тільки ті завдання, що їх народ потребує і яких він сам за себе взагалі не може виконати, або не може виконати так справно.

Наша власна країна була створена як того роду суспільність у щирому переконанні, що де люди є вільні, де вони мають право думати, молитись і поступати по своїй вподобі — аби тільки не переступити таких самих прав інших людей — там буде швидкий людський поступ.

Ми також віримо, що коли того роду воля буде загарантована універсально, тоді буде мир між усіма націями.

Хоча світ сьогодні поділений між тиранією і волею, ми маємо надію і маємо віру, що так не залишиться назавжди. Між усіма, що замешкують земну кулю, у кожній поневоленій країні — навіть у самій Росії — тільки жменька творить лиху конспірацію, опановуючи своїх співгромадян, силою або ошуканством. Тому, що людина інстинктивно бунтується проти уніформованості, вона прагне до волі, до добробуту і до миру. Тим часом, воля кількох осіб заперечує волю мільйонів і воля приголомшена таким станом речей.

Але не забуваймо вікової правди, що "це також минеться"

У країнах Східної і Центральної Європи, серед неросійських націй СРСР, і в самій Росії — де поезії Шевченка добре відомі — є мільйони поодиноких людських істот, які серйозно бажать права на самовизначен-

ня і самоуправління. Його статуя, що стоїть тут у серці столиці країни, близько амбасад, де можуть її бачити представники майже всіх країн світу, є світлим символом його волелюбності.

Вона промовляє до мільйонів гноблених.

Вона дає їм постійну заохоту боротись безупину проти комуністичної тиранії, аж доки одного дня буде досягнена кінцева перемога, що цілком певно станеться.

Більшість з Вас тут сьогодні є українського походження або роду.

Усі з нас, — якщо ми вернемося на одну, дві чи десять генерацій — знайдемо своє родинне коріння в якійсь іншій нації, на якомусь іншому континенті.

Але сьогодні ми всі стоїмо разом як американці, з'єднані нашою спільною відданістю системі самоуправління — системі, яка уможлиблює нам бути іншими, але об'єднаними; незалежними, але взаємозалежними; різними, але нероздільними.

Щоб могли з успіхом принести світові мир з волею і справедливістю, ми мусимо збільшити наші спільні зусилля, щоб люди по всьому світу більше здавали собі справу, що тільки у волі можна знайти правильний шлях до людського поступу, щастя і самовиявлення.

Шевченко жив цією правдою і її навчає.

Відкриваючи цей пам'ятник великому українському Поетові 19-го століття, ми заохочуємо сьогоднішніх поетів в Україні, в Східній Європі і в усьому світі включати в їхні вірші прагнення людства до волі, до самовислову, до національної незалежності та до волі для всіх людей.

Якщо б Шевченко жив сьогодні, він був би у першій лінії цього великого змагання.

А тепер я пригадаю слова одного з найбільших синів Америки, Абрагама Лінкольна.

Промовляючи тут якраз сто років тому, він сказав:

“Це не тільки для сьогодні, але й на всі грядучі часи ми повинні для дітей наших увічнити це величне і вільне правління, яким ми втішались усе наше життя”

У тому самому часі, це не тільки на сьогодні, але й на всі грядучі часи ми сьогодні презентуємо світові цю статую Тараса Шевченка, Кобзаря України, та Борця за Волю, щоб увічнити віру людини в кінцеву перемогу волі.

Безупинною працею та при Божій допомозі одного дня настане нова доба, доба універсального миру з волею і справедливістю для всіх.

Хвилина, про яку мріяли покоління

Промову президента часто-густо перериває буря оплесків. Коли ж її закінчено, тоді проф. Добрянський просить Д. Д. Ейзенхауера довершити акт відкриття пам'ятника. Настала хвилина, про яку мріяли покоління і яка ввійде в історію світу. Дуайт Д. Ейзенхауер відкрив пам'ятник Тарасові Шевченкові в столиці США, в столиці світу, коли стотисячні маси народу з найбільшим зворушенням співали Шевченків “Заповіт”

Почалося і кінчається з Богом

Після відкриття, промовляли ще конгресмен Дервінський, Фіген, Дульський і Флад, а тоді до гучномовців підійшов первоієрарх Української Православної Церкви в США, Преос. Митрополит Іоан Теодорович та закінчив урочистість зворушливою молитвою, виголошеною англійською й українською мовами.

Нехай цей день буде “Українським Днем”

Урочистість відкриття пам'ятника Тарасові Шевченкові включала й прочитання окремої прокламації, якою два комішенери Дистрикту Колумбії проголосили день відкриття пам'ятника, суботу 27-го червня

1964-го року “Українським Днем” у столиці США та заповідають проголошення такого ж дня кожного дальшого року.

Нехай буде відомо всім грядучим поколінням...

Перед закінченням цієї урочистості відкриття пам'ятника Тарасові Шевченкові у Вашингтоні, прочитано ще англійською і українською мовами приготувану ред. А. Драганом і схвалену Комітетом у дещо зміненій формі “Пропам'ятну Грамоту”, що — підписана всіма членами Управи Комітету — має бути вмурована в підставу пам'ятника. Англійський текст цієї Грамоти відчитав ексекютивний директор Комітету п. Йосип Лисогір, який разом з проф. Смаль-Стоцьким, д-ром Я. Падохом та гуртом інших провідних членів Комітету зробив вирішальний внесок у підготовку та проведення цієї урочистості. Український текст Грамоти відчитав касир Комітету п. Ігнат Білянський.

Пропам'ятна грамота

Нехай буде відомо всім грядучим поколінням, що цього дня, в суботу 27 червня 1964 року від народження Христа, 188 року від проголошення незалежності Сполучених Штатів Америки та 46 року від часу відновлення самостійної, ні від кого незалежної, соборної і народоправної Української Народної Республіки, яка, незважаючи на комуністично-московську окупацію, живе й сьогодні в серцях українського народу,

Коли Президентом Сполучених Штатів Америки був Достойний Ліндон Б. Джонсон,

Коли Первоієрархом Української Католицької Церкви в Сполучених Штатах Америки був Високопреосвященніший Митрополит Амврозій Сенишин,

Коли Первоієрархом Української Православної Церкви в Сполучених Штатах Америки був Високопреосвященніший Митрополит Іван Теодорович,

Коли Президентом Українського Конгресового Комітету Америки був професор д-р Лев Добрянський,

Коли Президентом Наукового Товариства ім. Шевченка був професор д-р Роман Смаль-Стоцький,

Коли Президентом Української Вільної Академії Наук у Сполучених Штатах Америки був професор д-р Олександр Артімович,

Коли волелюбні народи світу із Сполучених Штатів Америки у проводі — після перемоги над імперіалістичним і народобивчим нацизмом-фашизмом під час Другої світової війни — були у завзятій холодній війні проти такого ж народобивчого комуністично-московського імперіалізму, незважаючи на хвилові кон'юнктуральні відпруження.

Отже цього дня Достойний Дуайт Д. Ейзенхауер, 34-ий Президент Сполучених Штатів Америки, в наявності ентузіастичної, багатотисячної маси народу, зокрема репрезентантів американського державного, культурного і суспільного життя та репрезентантів українських крайових установ з багатьох країн сьогоднішнього вільного світу особливо, відкрив цей Пам'ятник Тарасові Шевченкові, Кобзареві України та вселюдському співцеві волі і справедливості, у 150-річчя з дня його народження.

Цей пам'ятник — присвячений усім тим народам, що подібно як український народ борються проти московського і всякого імперіалізму та самодержавства, за здійснення оспіваних Тарасом Шевченком ідеалів волі, незалежності, справедливості і народоправства для всіх — отже цей Пам'ятник був здвигнений на підставі Публічного Закону 86—749, що його схвалив 85-ий Конгрес і підписав 84-ий Президент Сполучених Штатів Америки Дуайт Д. Ейзенхауер дня 13-го вересня 1960-го року. І далі, цей Пам'ятник — запроектований і виконаний скульптором Леонідом Молодожанином — був збудований коштами, що їх покрито із добровільних пожертв понад 50000 американських громадян, переважно українського

роду, а закон про будову цього пам'ятника здійснив окремо створений для цієї мети Комітет Пам'ятника Шевченкові, репрезентуючи всю двомільйонну Громаду американських громадян українського роду.

Дано в столичному городі Вашингтоні цього дня 27-го червня 1964-го року, в 150-річчя з дня народження Тараса Шевченка.

Цю грамоту для грядучих поколінь, перед вмуруванням її в підставу Пам'ятника, потверджуємо своїми власноручними підписами ми, члени Головної Управи комітету пам'ятника Шевченкові.

(Підписи).

“Ще не вмерла Україна”

Могутні звуки українського національного гімну “Ще не вмерла Україна”, що його — подібно, як і американський гімн на початку урочистості, грали оркестри, співали хори і тисячні-тисячні маси народу, можливо тільки на Софійській площі пам'ятного дня 22-го січня 1919-го року, звучали так переконливо, як звучали на цій Шевченківській площі біля пам'ятника Кобзареві України в столиці США в цю історичну суботу, 27-го червня 1964-го року. Все, що тут було й діялося, світчило про те, про що співається в гімні: “Ще не вмерла Україна!”

На початку було слово

Як у створенні Українського Національного Союзу, так і у здвигненні пам'ятника Тарасові Шевченкові у Вашингтоні — на початку було слово, і в обох випадках, як і чи не в кожному іншому з більших українських починів в Новому Світі, це слово вийшло зі “Свободи” Про Український Народний Союз уже сказано. Коли ж мова про другу ювілейну подію, пам'ятник Тарасові Шевченкові, це “Слово в началі” сказав у “Свободі” від 23-го червня вже 1956-го року Іван Дубровський з Вашингтона в короткому листі до редакції, в якому м. ін. написано: “Менше, як за п'ять років українці в усьому світі відзначатимуть 100-річчя великого Пробудителя української нації, і саме поставлення йому пам'ятника в ту річницю в світовій столиці було б не лише щирим пошануванням пам'яті Поета, але й виходом українства на широкий світовий шлях культурних зв'язків з вільним світом”

Негайно після того почалася акція. На прохання “Свободи” її вашингтонський співробітник д-р Юрій Саттонський перевірів легальні можливості поставлення такого пам'ятника, надрукувавши вже в “Свободі” від 27-го вересня того ж 1956-го року статтю: “Чи Вашингтон діждеться Шевченка”, в якій і були з'ясовані ці можливості. Вже на другий день після появи тієї статті відбула свої наради Культурна комісія УН-Союзу і негайно після того започатковано практичну акцію, ввійшовши в зв'язок з сенатором Джекобом Джевїтсом. Сьогодні в архівах УНСоюзу і “Свободи” є сотні листів у цій справі до законодавців у Вашингтоні та їх відповідей, і коли справа пам'ятника виявилася надійною, 24-та Конвенція УНСоюзу, що відбулася в травні 1958-го року в Клівленді, схвалила однодушно резолюцію, в якій сказано:

“Тому, що в найближчому чотирирічному періоді припадає 100-річчя з дня смерті найбільшого Сина України Тараса Шевченка, і тому, що Тарас Шевченко вважається патроном нашої організації, і тому, що ця справа вже була предметом нарад і розгляду Культурної Комісії УН-Союзу, 24-та Конвенція доручає Головному Урядові, зокрема Головному Екзекутивному Комітетові і Культурній Комісії УНСоюзу:

1. Продовжувати ініціативу в розгляді можливостей побудови пам'ятника Тарасові Шевченкові у Вашингтоні, та
2. Увійти в цій справі в порозуміння з іншими організаціями, щоб спільно, всією громадою, здійснити цей задум і цю ініціативу”

Так і сталося. Після цілого ряду дальших заходів, Рада Директорів Українського Конгресового Комітету на своїх нарадах в суботу, 16 травня 1959 року, на пропозицію автора цієї статті, оформила Організаційний Комітет для справи пам'ятника Тарасові Шевченкові у Вашингтоні, в склад якого увійшли голови чотирьох братських Союзів, УККомітету, Наукового т-ва ім. Шевченка, Української Вільної Академії Наук та "Самопомочі", а проф. Левові Добрянському доручено пильнувати справи схвалення вже запропонованих у цій справі відповідних резолюцій в Конгресі США у Вашингтоні. Цей Комітет, і зокрема проф. Л. Добрянський у Вашингтоні, продовжували заходи, в результаті яких Палата Репрезентантів 24-го червня 1969-го року схвалила одностайно резолюцію конгресмена Бенті про побудову пам'ятника Т. Шевченка на публічній площі у Вашингтоні. 31-го серпня таку саму резолюцію схвалив Сенат і вона стала законом, як 2-го вересня 1960-го року підписав її тодішній президент США Дуайт Д. Ейзенхауер. Негайно після того, 16-го вересня 1960, на окремих нарадах громадських організацій, скликаних УККомітетом, був оформлений Комітет пам'ятника Т. Шевченкові, який вже довів справу до світлого завершення, знову ж при найбільш активній участі і підтримці Українського Народного Союзу.

Це найкоротша історія і передісторія двох великих подій: створення Українського Народного Союзу та здвигнення пам'ятника Тарасові Шевченкові у Вашингтоні.

У зв'язку з цими двома ювілейними подіями, зокрема з уваги на характер цих подій, згадати б про ще одну з багатьох подібних подій: характер відзначення першого, себто 10-літнього ювілею УНСоюзу в 1904-му році. Також і в цій справі зачитуємо дуже промовисту статтю із "ювілейного числа", тоді ще тижневика "Свобода" що появилася з датою 26-го травня 1904-го року. У тій статті, що має заголовок: "Свято Союзу і Свободи", написано:

"Нинішнє число "Свободи" видали ми на пам'ятку 10-літнього ювілею нашого часопису і одинокої народної організації взаємної помочі в Америці, Руського Народного Союзу. Одинокої, кажемо, бо хоча в Америці існують другі організації, але вони не суть чисто народноруські. Вони зовуть себе не руськими, але "русскими", се є московськими, та роблять різницю між русинами задля їх віри... Такі організації жоден свідомий русин-українець народноруськими назвати не може.

До участі в нашій святі запросили ми через ВП В. Гнатюка у Львові також наших сестер і братів, що живуть у старім краю: у вільній колись, а тепер поневоленій віроломними царями України, у "конституційній" але обкраденій польськими шляхтичами Галичині та зеленій Буковині.

І вони обізвалися на наш голос — дяка їм за те і д. Гнатюкові. Обізвалися і надіслали на наше свято хто свій портрет, хто коротке писання, а хто бодай кілька ширих слів заохоти. А сим, що відізвалися на наш голос, дали доказ, що їм не байдужа доля русинів в Америці, що вони інтересуються нашим життям і тим, що ми робимо. Нехай же се буде наукою для нас, американських русинів, щоби й ми цікавились життям нашого рідного краю. Нехай буде заохотою до праці для рідного народу.

Того народу, котрий нині розшматований та неволений, котрого дітей ділять від себе високі гори, широкі ріки, а то й глибоке море, але котрий помимо зусилля всіх своїх ворогів не завмер, а живе, відчуває свою єдність, свою силу.

Тепер він рухається, пробує, чи моцні ще окупи. І недалекий вже той час, коли він почує в собі таку силу, що зломить важкі кайдани і ворогів своїх у порох розіб'є.

І вийде на волю свободний, веселий.

І збудує свою власну Хату.

А в тій хаті не царі, не пани будуть панувати, а — Рівність, Братерство і Воля.

Тоді мем святкувати ще більше свято: величне, всенародне свято.

А щоб се свято чим скорше наспіло, мусимо і ми, американські русини, приложити до загальної праці нашу руку.

Тож, позір Родимці!

В дні нашого американського русько-народного свята складім обіт: працювали безупину для добра нашої славної нації, щоб чим скорше святкувати свято незалежної, вільної, рівноправної Руси-України!"

Це було 26-го травня 1904-го року! Українці на рідній землі і в Новому Світі, хоч були розділені — як сказано в цитованій редакційній статті "Свободи" — "високими горами, широкими ріками і глибоким морем", були єдині своїм духом та бажанням волі. На скероване за посередництвом Володимира Гнатюка прохання "Свободи" відгукнулись тоді такі сьгодні історичні постаті, як: Іван Франко, Панас Мирний, Іван Нечуй-Левицький, Михайло Коцюбинський, Борис Грінченко, Микола Лисенко, Модест Левицький, Олена Пчілка, Ганна Барвінок, Михайло Старицький, Наталія Кобринська, Іван Стешенко, Василь Нагірний, Гр. Коваленко, Михайло Павлик, Микола Вороний, Євгенія Ярошинська і Михайло Лозинський. Їхні голоси-привітання надруковані в згаданому ювілейному числі "Свободи" під великим заголовком: "Краєві русини заморським братам"

Паралелі між цими ювілеями наявні, що їх чи не найповніше відзеркалюють останні слова заклику-обіту з нагоди 10-річчя Українського Народного Союзу: працювати безупину для добра нашої славної нації, щоб чим скорше святкувати свято незалежної, вільної, рівноправної Руси-України.

Нью-Йорк

Ганна Черинь

ВІДЗНАЧЕННЯ ЮВІЛЕЇВ Т. Г. ШЕВЧЕНКА ЯК СВДЧЕННЯ ПРО РІВЕНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВДМОСТІ УКРАЇНСТВА

Шевченківські роковини від часу смерті Тараса Шевченка увійшли до традиційних обрядових і державних свят українського народу поряд з Різдом Христовим, Великоднем і Днем незалежності. Щороку ми збираємося на так звану "академію", що починається промовою, а далі йдуть декламації та пісні. Так буде й сьгодні. Минулого року один із слухачів, що сидів зі мною поруч, ще не почувши до кінця першого речення промови, досить голосно зауважив: "Знов те саме..." Отож і сьгодні начебто знов те саме. Але чи знаємо ми оте "те саме"? Чи дійшло воно, нарешті, після стількох промов і декламацій до нашого розуму, до серця й до душі? І чи дало очікувані наслідки?

Мабуть, усі ми знаємо, що Тарас Шевченко народився дев'ятого березня 1814 року в селі Моринцях, а помер 10 березня 1861 року в Петербурзі і що він майже одинадцять літ пробув у тюрмі й на засланні, а решту свого життя був під поліційним наглядом і під цензурою. Але чи справді знаємо ми добре зміст його страждального й мужнього життя, зміст його творів, його заповіти для нас? Коли ми востаннє читали "Кобзаря"?

Щонеділі в церкві йде та самісінька служба, що й минулого й позаминулого року; ми слухаємо ті самі цитати з Євангелія й без нарікань повторюємо: "Господи, помилуй" і "Подай, Господи" Слухаємо читання Євангелія від Матвія, Марка, Луки й Іоанна і навчаємося істини від них. А от Євангеліє пророка України, великомученика Тараса